

ESG KO'RSATKICHLARINING KORXONA YASHIL IQTISODIYOTIDAGI O'RNI

Mirzaaxmedova Nodira Asqarali qizi

Yangi O'zbekiston universiteti Stajyor-tadqiqotchisi

nmirzaakhmedova22@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada ESG ko'rsatkichlarining korxona yashil iqtisodiyatidagi o'ri haqida ma'lumotga ega bo'lish mumkin.

Jahon iqtisodiyotida so'nggi o'n yilliklarda barqaror rivojlanish konsepsiyasi yetakchi paradigma sifatida shakllanmoqda. Iqlim o'zgarishi, resurslar tanqisligi, ijtimoiy tengsizlik va korporativ boshqaruvdagi muammolar an'anaviy menejment yondashuvlarining cheklanganligini namoyon qilmoqda. Shu bois, zamonaviy iqtisodiy tizimlarda ekologik, ijtimoiy va boshqaruv omillarini uyg'unlashtirgan ESG konsepsiyasi keng qo'llanila boshladi.

Mahalliy sanoat korxonalari hozirgi vaqtda global xarakterdagi ijtimoiy, ekologik va iqtisodiy omillar tufayli juda beqaror tashqi muhitda faoliyat yuritmoqda. Shu sababli, so'nggi yillarda xo'jalik yurituvchi subyektlarning ichki biznes jarayonlariga salbiy tashqi ta'sirlarning ortishi tendentsiyasi kuzatilmoqda, bu esa barqaror rivojlanish strategiyalarini amalga oshirish orqali ushbu ta'sirlarni minimallashtirishni talab qiladi. Barqaror rivojlanish tamoyillariga, xususan, ESG (Atrof-muhit, ijtimoiy va boshqaruv) tamoyillariga rioya qilish an'anaviy biznes amaliyotlari ichki muhitni tashqi omillarning ko'p qirrali ta'siriga o'zgartirishi va moslashtirishini, shu bilan ularning ijtimoiy va ekologik mas'uliyatini oshirishini anglatadi.

ESG, ya'ni Atrof-muhit, Ijtimoiy va Boshqaruv degan ma'noni anglatuvchi, biznesning barqarorligi va axloqiy ta'sirini baholash uchun asosdir. Ushbu sohadagi

so'nggi o'zgarishlar ESG bilan bog'liq ish faoliyatini o'lchash va oshkor qilish uchun ma'lumotlarni to'plash va hisobot berishga tobora ko'proq e'tibor qaratishni o'z ichiga oladi. ESG korxonalarning iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik qiymatni yaratish va maksimal darajada oshirish uchun boshqaradigan, o'lchaydigan va hisobot beradigan asosiy ekologik, ijtimoiy va boshqaruv ko'rsatkichlarni ifodalaydi. ESG korxonalarni menejmentiga kompleks yondashuv sifatida qaralmoqda, chunki korxona yashil iqtisodiyotining uzoq muddatli muvaffaqiyatiga hissa qo'shadigan ko'plab ko'rsatkichlarni o'z ichiga oladi.

ESGni korxona yashil iqtisodiyotiga samarali integratsiya qilish uchun aniq, o'lchanadigan maqsadlarni belgilash juda muhimdir. Kuchli ESG dasturi sezilarli darajada xarajatlarni tejashga, innovatsiyalarni rag'batlantirishga va uzoq muddatli rentabellikka olib kelishi mumkin.

ESG ko'rsatkichlari yashil iqtisodiyotga o'tishda quyidagi asosiy vazifalarni bajaradi:

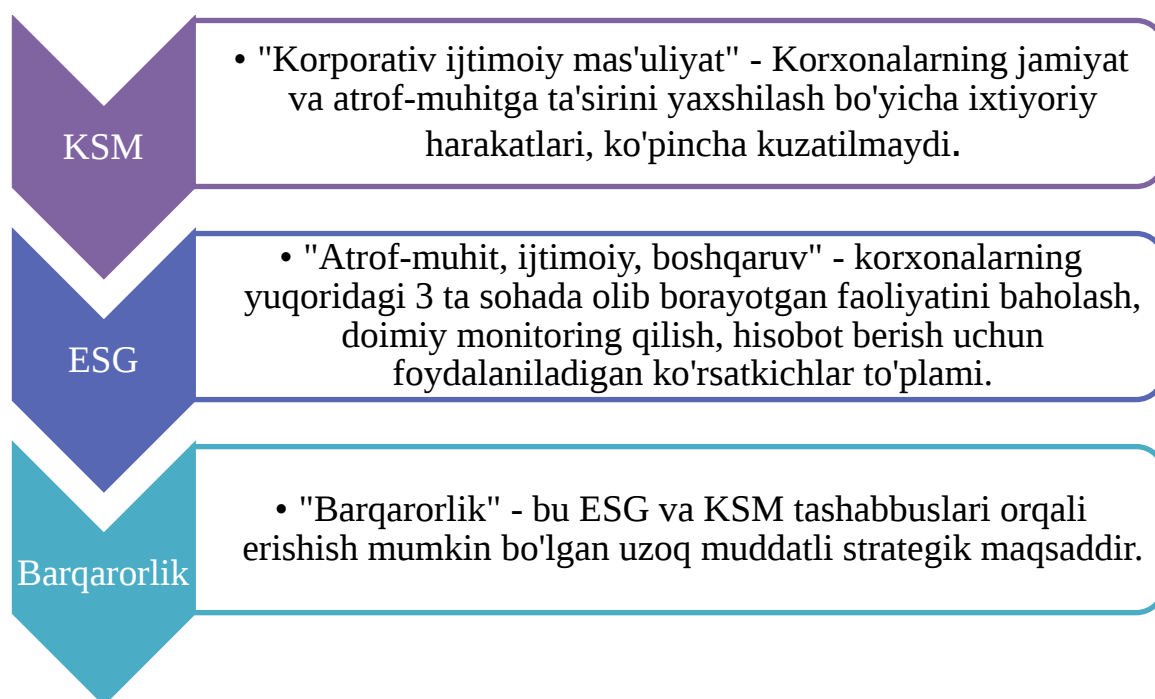
Birinchidan, ular ekologik xavflarni aniqlash va boshqarishga yordam beradi. Masalan, energiya tejamkor texnologiyalarni joriy etish orqali korxonalar xarajatlarni kamaytirib, atrof-muhitga salbiy ta'sirni qisqartiradi.

Ikkinchidan, ESG ijtimoiy barqarorlikni ta'minlaydi. Xodimlar huquqlariga rioya qilgan va ijtimoiy mas'uliyatni kuchaytirgan korxonalar uzoq muddatda barqaror rivojlanishga erishadi.

Uchinchidan, ESG korporativ boshqaruv sifatini oshiradi. Shaffof va mas'uliyatli boshqaruv investorlar ishonchini kuchaytirib, yashil moliyalashtirish manbalarini jalb etishga imkon yaratadi.

Ko'pincha, KSM, ESG va barqarorlik kabi atamalar bir-birining o'rnida ishlatiladi. Quyida ularning o'zaro bog'liqligini ko'rib chiqamiz¹:

¹ Muallif tomonidan internet manbalari asosida tayyorlandi

Xalqaro miqyosda ESG ko'rsatkichlari asosida korxonalarni baholash va investitsiya qarorlarini qabul qilish keng qo'llanilmoqda. Jumladan, Birlashgan Millatlar Tashkiloti tomonidan ilgari surilgan Barqaror rivojlanish maqsadlari ESG tamoyillari bilan bevosita uyg'unlashgan. Shuningdek, Jahon banki va OECD ESG standartlarini rivojlantirish orqali yashil iqtisodiyotga o'tishni qo'llab-quvvatlamogda.

Global miqyosda kompaniyalarni ESG mezonlari asosida baholashda eng nufuzli va keng qo'llaniladigan metodologiyalar qatoriga MSCI ESG Ratings hamda S&P Global Corporate Sustainability Assessment (CSA) tizimi kiradi. MSCI kompaniyalarni sanoat kesimida nisbiy risk ekspozitsiyasi va ushbu risklarni boshqarish qobiliyatiga ko'ra AAA dan CCC gacha reytinglaydi. S&P Global esa CSA asosida moliyaviy jihatdan muhim ESG indikatorlar bo'yicha baholab, eng yuqori natija ko'rsatgan kompaniyalarni Sustainability Yearbook ro'yxatiga kiritadi.

1-jadval

Coca Cola kompaniyasining ESG ko'rsatkichlari tahlili 2023-2024 yillar kesimida²

² Muallif tomonidan internet manbalari asosida tayyorlandi

ESG yo‘nalishi	2023 yil (%)	2024 yil (%)	O‘zgarish	Izoh
Environmental (E)	45 %	62 %	+17 %	Emissiya, suv va qadoqlash strategiyasi yaxshilandi
Social (S)	40 %	60 %	+20 %	Xodimlar xavfsizligi va ijtimoiy loyihalar kengaydi
Governance (G)	55 %	70 %	+15 %	ESG oshkoraligi va boshqaruv sifati oshdi
Umumiy ESG indeksi	47 %	64 %	+17 %	ESG yondashuvi tizimli rivojlandi

Korxonalar yashil iqtisodiy menejmentiga ESG joriy etilsa quyidagi natijalarga erishadi:

1. Xodimlar farovonligini o‘lchash uchun ijtimoiy ko‘rsatkichlarni joriy qilinadi
2. Har qanday hodisalar haqida xabardorlik , boshqaruv hisobotlarining yangi jarayonlarini joriy etadi
3. Korxonaning atrof-muhitga ta'siri o‘rganiladi, masalan, uglerod va chiqindilarni kuzatishni o‘lchanadi
4. Barqarorlik bo‘yicha asosiy ma’lumotlarni to‘plash, hisobotlar aniq darajada tayyorlanadi.

Xulosa qilib aytganda, ESG ko‘rsatkichlari korxonalarning yashil iqtisodiyot sharoitida samarali faoliyat yuritishida muhim strategik vosita hisoblanadi. ESG yondashuvi ekologik muhofaza, ijtimoiy barqarorlik va korporativ boshqaruvni yagona tizimda birlashtirib, korxonalarning uzoq muddatli raqobatbardoshligini ta’minlaydi. Shu bois, zamonaviy sharoitda ESG ko‘rsatkichlarini joriy etish nafaqat ixtiyoriy tashabbus, balki barqaror rivojlanishning zarur sharti sifatida namoyon bo‘lmoqda.

ESG tamoyillarini o‘z faoliyatining barcha bosqichlariga integratsiya qilgan korxonalar ESG samaradorligi hamda yashil innovatsion salohiyatni sezilarli darajada

oshirish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bunday kompleks integratsiya nafaqat uzoq muddatli barqaror rivojlanishni qo'llab quvvatlaydi va global raqobatbardoshlikni mustahkamlaydi, balki dolzarb ekologik muammolarni hal etishga va ijtimoiy-iqtisodiy tizimning yashil transformatsiyasiga real hissa qo'shadi. Natijada, korxonalar kelajak bozorlarida raqobat ustunligini qo'lga kiritishlari va iqtisodiy, ekologik hamda ijtimoiy sohalarda muvozanatli va o'zaro foydali natijalarga erishishlari mumkin bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Porter M.E., Kramer M.R. Creating Shared Value. – Harvard Business Review, 2011.
2. OECD. Corporate Governance and Sustainability. – Paris, 2020.
3. World Bank. ESG and Sustainable Finance. – Washington, 2021.
4. O'zbekiston Respublikasi Taraqqiyot strategiyasi. – Toshkent, 2022.
5. UN Sustainable Development Goals Report. – New York, 2023.
6. www.wikipedia.com
7. www.cocacola.com